USKONPUHDISTUS 500 V. 1517–2017 – JUHLAJULKAISU

Ainutlaatuinen arvoteos
suomalaisen maiseman
tärkeimmästä rakennuksesta

SUOMEN KAUNEIMMAT KIRKOT

1517 numeroidun arvoteoksen painos

Vuosisadat kirkko oli ihmisille pitäjän keskus. Kylää, jossa kirkko sijaitsi, nimitettiin kirkonkyläksi. Yhä edelleen nimi tarkoittaa keskuspaikkaa.

SUOMEN KAUNEIMMAT KIRKOT

-suurteos on ovi historiaan, arkkitehtuuriin ja kulttuuriin. Upeat uudet valokuvat esittelevät rakennustaiteen helmet ja rakkaat pyhäköt lännestä itään, etelästä pohjoiseen. Astu kirkkoon ja pidä tauko: nauti rauhasta, kauneudesta, pyhyydestä ja tiedosta.

TEOKSESSA esitellään sanoin ja kuvin 60 kirkkoa, jotka edustavat eri aikakausien kauneus- ja tunnearvoja.
Teos on retki eri aikakausien tyylihistoriaan, aina keskiaikaisesta kivikirkosta 2000-luvun puukirkkoon. Kirkot ovat paitsi sykähdyttävimpiä rakennuksiamme myös jokamiehen taidemuseoita, joissa voi nähdä teoksia jopa 500 vuoden takaa.

KIRKKO on keskiajalta lähtien ollut osa kylä- ja kaupunkimaisemaa. Kirkko on yleensä paikkakunnan vanhin rakennus, joka tänään välittää henkistä ja aineellista perintöä vuosisatojen takaa. Se kuuluu myös jokaisen suomalaisen sielunmaisemaan. Kirkot ovat osa kulttuuripääomaamme, kansallista perintöämme, olivat ne sitten keskiaikaisia tai tällä vuosituhannella rakennettuja.

SUOMESSA on noin 700 kirkollista rakennusta. Kauneus on katsojan silmässä ja muistoissa. Kotikirkko on monelle se kaunein kaikista. Lapsuusajan kirkko, kotiseudun oma kirkko, on lähes jokaiselle rakkaiden muistojen ja perheyhteyden muistomerkki.

Kirjaan on valikoitu sekä ajallisesti että maantieteellisesti edustava joukko pyhäkköjä.

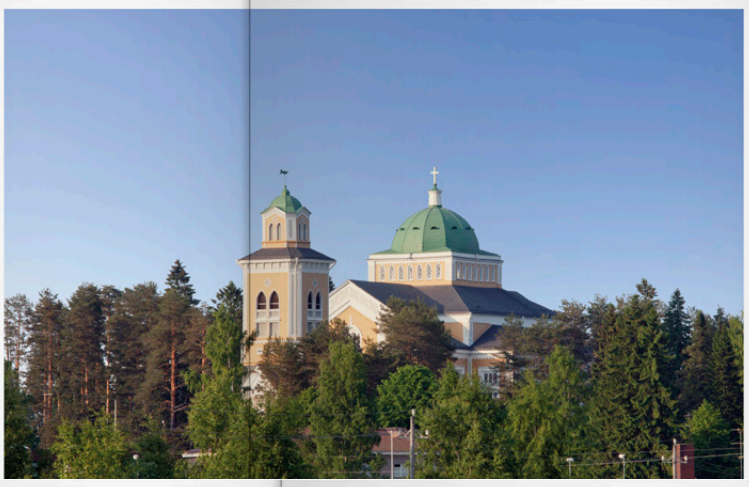

"Huone hongista rakennettu" on sisätilan pilareiden, katoksen kerroksen lehtereiden ja sidebirsien muodostama valtaisa ja avalon kyllästämä tila.
– Marja Terttu Knapas

KERIMÄEN KIRKKO

Mikkelin hiippakunta, Savonlinnan rovastikunta

Kerimäen puukirkko eli "Iso kirkko" Jouhenniemessä Puruveden rannalla on Suomen suurin kirkkotila ja koko kristikunnan kookkain puukirkko. Se on muodoltaan lyhytnukkarainen kaksoisristikirkko, 45 metriä pitkä ja 42 metriä leveä. Katto kohoaa keskuskupolin kohdalla 27 metriin, ristin huippu on 37 metrin korkeudessa. Hirsikirkko on vuorattu vaakalaudoituksella ja koristettu lukuisin koristeveistoksin ja -maalauksin.

Kun Kerimäelle 1840-luvun alussa suunniteltiin uutta kirkkoa, kirkkoherra Fredrik Neovius linjasi, että sinne tuli muhrua kerralla paoli pitäjää. Siten kaikki halukkaat mahtuisivat sisään jopa pääsiäisenä, jouluna ja Mikkelin markkinoiden aikaan. Kerimäki ei ollut pikkupitäjä: asukasluku oli tuolloin yli 12 000. Kirkon pinta-ala on 1 920 m².

Voimassa olleiden rakennussäädösten mukaan uusi kirkko olisi pitänyt tehdä kivestä, minkä kerimäkeläiset arvelivat tulevan ylivoimaisen kalliiksi. Keisarilta

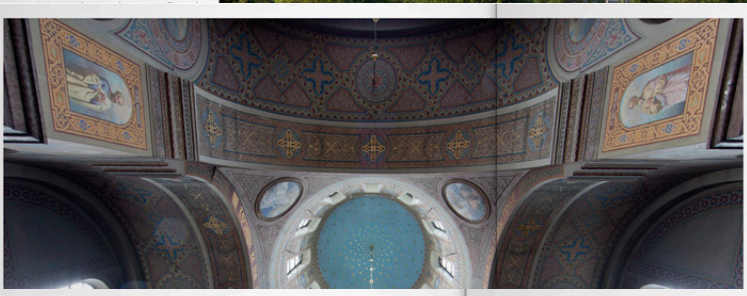

kullattiin 22 karaatin kullalla. Korjaustyö valmistui kirkon satavuotisjuhliin vuonna 1968. Kirkon kupoleita ryhdyttiin päällystämään 24 karaatin kullalla uudelleen vuonna 2004. Kultaustyö valmistui toukokuussa 2007.

Uspenskin katedraalin jumalanpalveluskielenä käytettiin pitkälle 1900-lukua kirkkoslaavia. Vasta vuodesta 1990 alkaen on kielenä pääsääntöisesti ollut suomi. Pari kertaa vuodessa palvelukset toimitetaan kirkkoslaavilkoi: kirkon vihkimisen vuosipäivänä 25.lokakuuta tai sitä lähinnä olevana sunnuntaina sekä apostoli Tuomaan sunnuntaina, eli ensimmäisenä pääsiäisen jälkeisenä sunnuntaina.

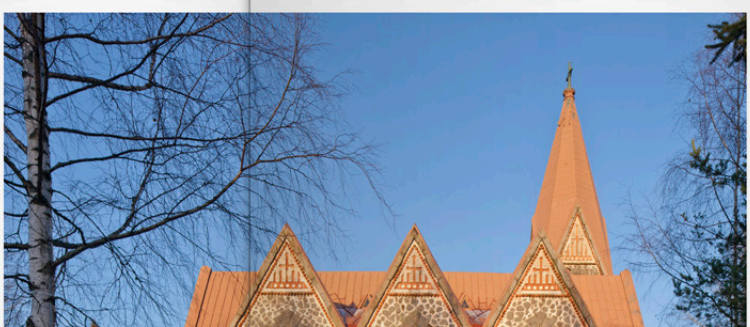

Ruusaassa maalauskoristelussa mielenkiintoisia pohdiskeluja naisten ja miesten perisynneistä.
– Kaari Utrio

ALAHÄRMÄN KIRKKO

Lapuan hiippakunta, Etelä-Pohjanmaan rovastikunta.

Vuonna 2015 Radion Dein kuulijakunta äänesti Kauhavan Alahärmän kirkon Suomen kauneimmaksi. Kauhavan kirkon rinnalla nykyisessä suureseurakunnassa toimivat Alahärmän lisäksi Kortesjärven, Korteşjärven ja Ylihärmän kirkot. Alahärmä oli itsenäinen kirkkoherrakunta 150 vuoden ajan aina vuoteen 2009, jolloin siitä tuli Kauhavan kappeliseurakunta.

Alahärmän ehedän kirkkomaisemaan kuuluvat näkymä Lapuantiejolle, pappilan vanhakantainen pihapiiri sekä pitäjänmakasiinit. Samalla paikalla on sijainnut kolme kirkkoa. Ensimmäinen valmistui 1670-luvulla ja

Pari miljardia vuotta vanha kallio on osaksi graniittia ja osaksi seoskivilajeja eli migmatiitteja, jotka graniittisuonet kirjovat. Graniitin väri vaihtelee punaisesta ja sinipunaisesta harmaaseen. Vivahteikas, rosoiseksi louhittu kalliopinta on paitsi rautaisen ammattitaidon näyte myös sattuman tulos. Urkuseinän kalliloon muodostui louhittaessa korkokuva, joka vaikutti ihmiskasvoilta – tulkitsijasta riippuen siinä nähtiin ainakin Jean Sibelius, Aleksis Kivi ja Jeesus. Vahingossa syntynyt kallioreliefi jäi uusien urkujen taakse näkymättömiin vuonna 1975.

24-metrinen kattokupoli on päällystetty kaksi senttimetriä leveällä kuparilevynauhalla. Myös valtaosa lehteristä on verhoiltu kuparilla. Kupolin kannattimeksi tuli 180 eri pituista betonipalkkia, jotka on kiinnitetty kallioon tukeutuvaan betoniseen reunarenkaaseen. Koska seinien muoto on polveileva mutta katon umpiosa säännöllinen ympyrä, kattoikkuna-alueet ovat eri kokoiset kirkkosalin eri osissa. Esiten valoa lankeaa alttariaiheelle. Rakennus on sijoitettu tontille siten, että auringon kiilia osuu alttariseinälle aamujumalanpalveluksen aikaan eli noin kymmenestä yhteentoista. Sen jälkeen, kun käytttöön otettiin kesä- ja talviaika vuonna 1981, alkuperäinen ajatus ei tosin ole toteutunut ympäri vuoden.

Kallokirkossa käynti on monelle ollut elämys ja kuriositeetti, jota ei ole osannut aavistaa ja jota ei ole helppo pukea sanoiksi. Rovasti Martti Mäkelä näki Taivallahden seurakunnan kirkkoherrana työhuoneestaan lukemattomien turistiryhmien saapuvan kirkkoon ja poistuvan sieltä. Mäkelä kuvaili käytäjiden reaktioita: "Usein turistiryhmien viimeisenä kohteena oli kirkkomme. Ihmisten saapuessa kirkkoon he olivat usein väsyneitä ja hiljaisia. Tiedättehän sen 'vielä tämä niin päästään kahville' -ilmeen. Mutta kun he olivat aikansa olleet kirkossa ja tulivat ulos, ei useinkaan olisi huullut että samoista ihmisistä oli kyse. Ilmeet olivat iloiset, innostunutta puhetta riitti. He olivat nähneet ja kokeneet jotain erikoista. Jotta ilmeet ja asenteet saattoivat muuttua, heidän piti kuitenkin ensin mennä sisään."

Kastemaljan, alttaripöydän kruusikuin, kynttilänjalat ja kukkamaljat on tehnyt taiteilija, seppä Kauko Mesiö.

Kirkkoon tultiin kaukaisista salomökeistäkin monen päivän matkan takaa. Jokaisen pitäjäläisen täytyi käydä Herran ehtoollisella vähintään kerran vuodessa.

Saarnastuolista kuulutettiin tärkeät uutiset: sodat ja rauhat, kuninkaiden kuolemat ja prinssien syntymät. Kirkossa kerrottiin juhlapyhät, markkinat ja tavaroiden hinnat.

KIRJASSA ON KUVITETUT ESITTELYT SEURAAVISTA 60 KIRKOSTA:

- Alahärmän kirkko
- Espoon tuomiokirkko
- Otaniemen teekkarikylän kappeli
- Fagervikin ruukinkirkko
- Finströmin Pyhän Mikaelin kirkko
- Hattulan Pyhän Ristin kirkko
- Helsingin Kallion kirkko
- Helsingin Kampin kappeli
- Helsingin Temppeliaukion kirkko
- Helsingin Johanneksenkirkko
- Helsingin tuomiokirkko
- Hollolan kirkko
- Hyvinkään kirkko
- Isonkyrön Pyhän Laurin kirkko
- Joensuun kirkko
- Jyväskylän Taulumäen kirkko
- Kannonkosken kirkko
- Kauniaisten kirkko
- Kaustisen kirkko
- Kempeleen vanha kirkko
- Kerimäen kirkko
- Keuruun vanha kirkko
- Kärsämäen Paanukirkko
- Lappeenrannan Jumalansynnyttäjän suojeluksen kirkko
- Lemin kirkko
- Lohjan Pyhän Laurin kirkko
- Muhoksen kirkko
- Mikkelin tuomiokirkko
- Myyrmäen kirkko
- Nakkilan kirkko
- Nousiaisten kirkko
- Paltaniemen kirkko
- Pernajan Pyhän Mikaelin kirkko
- Petäjäveden vanha kirkko
- Porvoon tuomiokirkko
- Pyhämaan Ihmeitätekevä uhrikirkko
- Rovaniemen kirkko
- Ruokolahden kirkko
- Rymättylän kirkko
- Sauvon kirkko
- Seinäjoen Lakeuden Risti
- Tampereen Kalevan kirkko
- Tampereen tuomiokirkko
- Tornion Hedvig Eleonoran kirkko
- Tornion ortodoksinen kirkko
- Turun ortodoksinen kirkko
- Turun Pyhän Maarian kirkko
- Turun Mikaelinkirkko
- Turun tuomiokirkko
- Turun Pyhän Henrikin ekumeeninen taidekappeli
- Turun Ylösnousemuskappeli
- Tyrvään Pyhän Olavin kirkko
- Ulvilan kirkko
- Uspenskin katedraali
- Uudenkaarlepyyn kirkko
- Mustasaaren kirkko
- Vantaan Pyhän Laurin kirkko
- Vimpelin kirkko
- Vuolijoen kirkko
- Vuoksenniskan Kolmen ristin kirkko

OTTEITA KIRKKORAATILAISTEN VALINNOISTA

Arkkipiispa Kari Mäkinen mainitsee, että kirkossa on viivyttävä oma aikansa, jotta rakennuksen olemuksen ja merkityksen aistii. Hän puhuisi mieluummin merkityksellisimmistä kuin kauneimmista.

Arkkipiispa Leon ortodoksisten kirkkojen luetteloon kuuluvat tsasounat, kirkot ja katedraalit Lapista Helsinkiin ja Turkuun.

Toiminnanjohtaja, pastori Marianne Heikkilän mielestä Helsingin Narikkatorille valmistunut Kampin kappeli on puurakentamisen taidonnäyte, joka muistuttaa Nooan arkkia. Ulkopuolinen todellisuus unohtuu rakennuksen sisällä.

Metropoliitta Ambrosius pitää Suomen vanhinta ortodoksista pyhäkköä, Lappeenrannan Jumalansynnyttäjän suojeluksen kirkkoa linnoituksen helmenä. Uspenskin katedraali on idän kulttuuriperinnön voimakas ilmaisu.

Emeritusarkkipiispa Jukka Paarma valitsi niitä pyhäkköjä, jotka itsestä tuntuvat kauniilta, joissa on kokenut jotain pyhyyttä ja joissa käyntiä voisi suositella kenelle hyvänsä. On luonnollista, että valinnoissa pääpaino on länsisuomalaisissa kirkoissa.

Kirjailija, professori Laila Hirvisaaren kirkkosuosikkien luettelo on lyhyt ja ytimekäs. Suomen kauneimpia kirkkoja ovat Itä-Suomessa Ruokolahden ja Lemin puukirkot sekä Länsi-Suomessa Mynämäen kivikirkko.

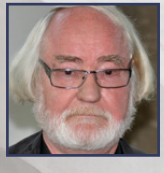

Professori Juhani Pallasmaan pitkään listaan kuuluu uutta ja vanhaa kirkkoarkkitehtuuria. Nuorin eli Kärsämäen Paanukirkko on hänen mielestään hieno esimerkki perinteestä nykyajan arkkitehtuurin perustana. Mieleen tulevat talonpoikaisten puukirkkojen sisätilat, vaikutelma on tuoreella tavalla nykyaikainen. Puumateriaalin käyttö on tunnevoimaista ja samalla selkeätä.

Taiteilija Vesa-Matti Loirilla on jo lapsuudesta henkilökohtainen kosketus Helsingin Johanneksenkirkkoon. Hän kuuli siellä ensimmäisen kerran 1950-luvulla Matteus-passion. Johannes on ollut kerran hänen vihkikirkkonaankin. Vantaan Pyhän Laurin kirkossa Loiri on pitänyt kaksi konserttia.

Kirjailija Kaari Utrion mielestä Hattulan Pyhä Risti on maamme merkittävimpiä kuvakirkkoja. Se on monumentaalinen alkuperäinen keskiaikainen tiilikirkko, jossa näkyvät kerjäläismunkkien ihanteet.

Kirkossa oli penkkijärjestys, josta riideltiin vuosisadat. Penkit oli jaettu arvon mukaan, ja aina joku halusi istumaan paremmalle paikalle. Ylhäiset edessä, talonpojat takana, palvelusväki parvella.

Saarnaa odotettiin innokkaasti, varsinkin jos pappi oli kuulu puhuja ja kunniaksi pitäjälleen. Alttaritaulu ja seinämaalaukset olivat yleensä ainoat kuvat, jotka rahvas elämässään näki, vaivaisukko ainoa patsas.

Kannen kuvassa Kerimäen kirkko
Esitteen kannessa Petäjäveden kirkko

Kirkkojen valinta perustuu asiantuntijaraadin ehdotuksiin. Joukkoon on hyväksytty myös siunauskappeleita.

RAATIIN KUULUIVAT: Metropoliitta Ambrosius, toimittaja Markku Haapio, pastori Marianne Heikkilä, kirjailija Laila Hirvisaari, tutkija Marja Terttu Knapas, professori Riitta Konttinen, Museoviraston pääjohtaja Juhani Kostet, arkkipiispa Leo, taiteilija Vesa-Matti Loiri, arkkipiispa Kari Mäkinen, professori Riitta Nikula, pastori Hilkka Olkinuora, arkkipiispa emeritus Jukka Paarma, professori Juhani Pallasmaa, dosentti Osmo Pekonen ja kirjailija Kaari Utrio.

Tätä teosta varten kirkkojen ulko- ja sisäkuvauksen teki teol.tri Arto Kuorikoski, joka kuuluu kirkkoarkkitehtuurin kuvaamisen huipputekijöihin.

Teoksen toimitus- ja kirjoittajakuntaan kuuluvat fil.tri Leeni Tiirakari sekä tietokirjailijat Kai Linnilä ja Sari Savikko.

KIRKKOESITTELYJEN LISÄKSI TEOKSESSA ON KAKSI ARTIKKELIA
Marja Terttu Knapas ja Kai Linnilä: Kauneus katsojan silmässä
Arto Kuorikoski: Sakraalitilan tulevaisuus

Kirjan koko: 250 mm x 300 mm
Sivumäärä: 432 s.
Kuvitus: yli 200 valokuvaa
Nahkaselkä, pinteet, folioinnit etu- ja takakannessa sekä selässä.
Lukunauha. Painettu taidepainopaperille.

Painettu 1517 numeroitua kappaletta uskonpuhdistuksen 500-vuotisjuhlan kunniaksi.
Painettu Suomen Porvoossa 2016.
ISBN 978-952-5330-80-9

Kustantaja Amanita - Suomalaisia suurteoksia jo vuodesta 1990